

Kelestarian Bandar Kecil Wilayah Lembah Bernam Dari Perspektif Kesejahteraan Penduduk

Small Towns Sustainability In Bernam Valley From Human Welfare Perspectives

Yazid Saleh, Hanifah Mahat, Mohmadisa Hashim, Nasir Nayan
Jabatan Geografi dan Alam Sekitar, Fakulti Sains Kemanusiaan, Universiti Pendidikan Sultan Idris,
35900 Tanjung Malim, Perak Malaysia
*e-mel: yazid@fsk.upsi.edu.my

Abstrak

Kajian ini bertujuan untuk meneliti kelestarian penduduk di Wilayah Lembah Bernam dari perspektif kesejahteraan hidup. Ruang lingkup kesejahteraan penduduk kajian ini meneliti tahap, hubungan dan pengaruh kelestarian sosial, kelestarian ekonomi dan kelestarian persekitaran. Dengan menggunakan soal selidik sebagai instrumen kajian, sejumlah 800 ketua isi rumah telah disampel menggunakan kaedah rawak terpilih di lapan buah bandar kecil yang terlibat. Hasil kajian dari segi tahap kelestarian bandar-bandar kecil bagi semua pemboleh ubah menunjukkan tahap sederhana. Manakala penelitian hubungan semua pemboleh ubah jelas menunjukkan hubungan yang signifikan dan positif. Seterusnya analisis regresi menjelaskan bahawa pemboleh ubah kesejahteraan sosial memberi pengaruh yang besar terhadap kesejahteraan hidup, kesejahteraan ekonomi dan kesejahteraan persekitaran. Dapat dirumuskan bahawa kesejahteraan hidup penduduk yang merangkumi ketiga-tiga komponen kelestarian sosial, aspek kelestarian ekonomi dan kelestarian persekitaran harus diberi perhatian. Malah manifestasi perkembangan fungsi bandar utama turut diterima oleh bandar-bandar kecil ini dalam konteks kelestarian demi kesejahteraan penduduk menjadi agenda utama negara.

Kata kunci kelestarian bandar, bandar kecil, kesejahteraan hidup

Abstract

This study aimed to investigate the sustainability of the population in Bernam Valley region from welfare perspective. The scope of human welfare of this study was to investigate the level of the relationship and the influence of social sustainability, economic sustainability and environmental sustainability. Using questionnaires as research instrument, a total of 800 heads of households were sampled using selected random sampling methods in eight selected small towns. Every data were analysed using descriptive and inference (correlation and regression) analysis. Result shows that sustainability level of small towns for all variables were at moderate level. All variables clearly show a significant and positive relationship. Regression analysis shows that social welfare had a great impact on the well-being, followed by economic prosperity and welfare of the environment. It can be concluded that the well-being of the population which includes all three components of social sustainability, economic sustainability and the preservation of the environment must be addressed. Even major manifestations of developmental functions were received by small towns in the context of sustainability for the benefit of the population into the national agenda.

Keywords urban sustainability, small town, well-being

PENGENALAN

Dalam memperkatakan mengenai perkembangan bandar, dunia sering menumpukan kepada aspek kelestarian. Secara umumnya, bandar merupakan persekitaran unik dan persekitaran sebagai suatu kerangka sosial telah dikategorikan kepada empat kategori utama iaitu persekitaran liar, persekitaran asli, persekitaran desa, dan persekitaran taman. Manakala, bandar lestari pula dapat dirujuk sebagai suatu proses yang menghala ke arah pembentukan satu persekitaran binaan dengan keadaan ekonomi, sosial, politik, dan persekitaran masyarakatnya berada dalam kesejahteraan (Mohd Azlan et al., 2012).

Persoalan bandar dan pambandaran semakin menonjol dalam dekad-dekad kebelakangan ini di Malaysia, lantaran kegiatan perindustrian pembuatan diselerakkan ke seluruh bandar terutamanya di Semenanjung Malaysia. Bandar adalah salah satu penempatan penduduk dengan warna sosial, budaya, ekonomi dan politik dalam satu kelompok dengan persekitaran fizikal dan persekitaran binaan dalam satu

kelompok yang berinteraksi secara rapi. Selain itu, fungsi bandar adalah bagi menyerlahkan kekuatan ekonomi, sosial dan budaya, dapat memberikan pelbagai harapan kepada masyarakat bandar itu sendiri dan masyarakat besar negara bangsa.

Pembangunan pada masa kini semakin menonjol di Malaysia, pelbagai pembaharuan dalam pelbagai sektor seperti sektor perkhidmatan, pelancongan, perindustrian dan sebagainya. Kegiatan-kegiatan perindustrian pemprosesan dan pembuatan diselerakkan dan diperluaskan ke seluruh hierarki bandar di Semenanjung Malaysia disebabkan permintaan terhadap barangan semakin tinggi. Penduduk ingin mendapatkan keperluan mereka dengan lebih baik dan mencapai kehendak mereka. Dengan adanya sesebuah bandar, ia menjadi petunjuk kepada perkembangan sesebuah kawasan dan bagi memenuhi permintaan penduduk contohnya, beberapa bandar besar di Malaysia iaitu Kuala Lumpur, Johor Bahru, Georgetown dan sebagainya menjadi tumpuan ramai penduduk di dalam mahupun luar bandar. Proses pembangunan mengikut konteks perbincangan melibatkan aspek-aspek lain iaitu ekonomi, rangkaian pengangkutan, infrastruktur, penggunaan tanah, landskap budaya dan fizikal (Wan Rozali, 2003).

Sebahagian besar bandar-bandar kecil di Malaysia telah dibangunkan bersama bandar-bandar utama di setiap negeri semenjak pentadbiran Inggeris kolonial dahulu. Bandar-bandar kecil ini membentuk satu penempatan yang mempunyai fungsi dalam menyediakan khidmat pentadbiran setempat dan agihan barangan runcit bagi memenuhi keperluan warga setempat. Secara amnya, bandar-bandar kecil berperanan dalam membangunkan aktiviti ekonomi dan pembangunan sosioekonomi di kawasan sekitarnya.

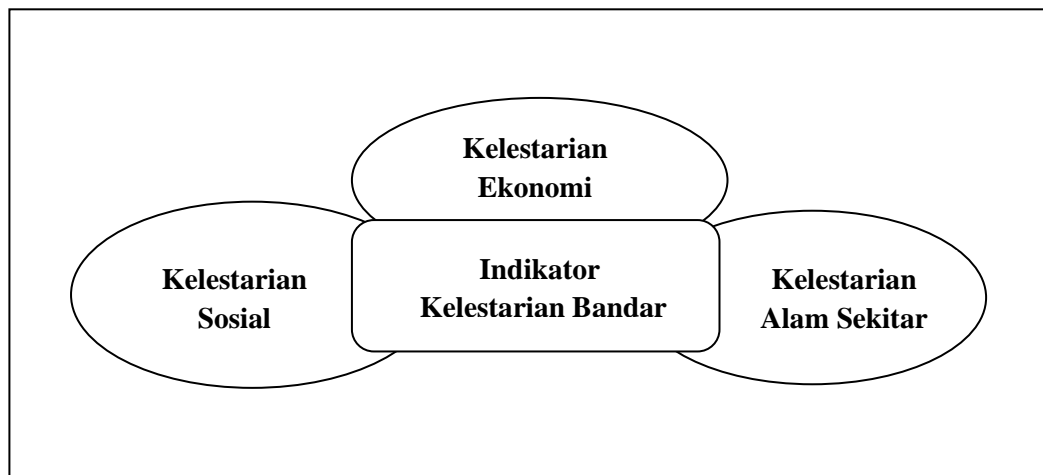
Bandar kecil lestari membawa maksud bandar yang berupaya menyediakan kehidupan yang sempurna dan selesa untuk penduduk setempat dan pada masa yang sama menjaringkan penduduk setempat dengan wilayah serantau. Kehidupan yang sempurna ini disediakan untuk generasi kini dan mendatang, malahan yang terdahulu (Abdul Samad et al., 2010). Persoalan tentang kelestarian bandar kecil merupakan satu isu yang sering diperdebatkan oleh sarjana sama ada dalam mahupun luar negara. Ini kerana dalam wacana pembangunan, bandar kecil dibahagikan kepada dua kelompok utama iaitu; (i) bandar kecil yang sedang pesat membangun, dan (ii) bandar kecil yang terpinggir oleh arus pembangunan (Abdul Samad et al., 2006; Knox & Mayer, 2009). Kedua-dua kelompok bandar kecil ini menghadapi isu kelestarian masing-masing namun dari perspektif yang berbeza. Memandangkan wilayah Lembah Bernam merupakan wilayah yang termundur berbanding dengan Lembah Klang dan Lembah Kinta, maka bandar-bandar kecil dalam kawasannya melalui proses pembangunan yang agak perlahan dan ada yang mula terpinggir dari arus pemodenan semasa. Atas permasalahan yang timbul ini maka kajian ini dijalankan sebagai satu usaha untuk menilai dan menganalisis kelestarian bandar-bandar kecil terpilih dalam kawasan Lembah Bernam dan seterusnya mengemukakan cadangan-cadangan yang boleh diambil bagi memastikan ia terus mengekalkan kelestariannya.

PEMBANGUNAN LESTARI DAN PERKEMBANGAN BANDAR KECIL

Pembangunan lestari adalah kemampuan untuk memberi sokongan untuk memelihara sistem kehidupan sepenuhnya kepada manusia dan kehidupan lain di planet ini iaitu kemampuan untuk menyalurkan keperluan-keperluan untuk hidup secara berterusan dalam semua jenis benda hidup. Dalam konsep pembangunan lestari, penekanan diberikan kepada keseimbangan antara memenuhi keperluan manusia dengan keupayaan sistem semula jadi untuk membekalkan produk dan perkhidmatan tanpa degradasi (Abdul Hadi et al., 2010). Kelestarian juga merupakan satu paradigma pemikiran masa depan (futuristik) dengan aspek-aspek keseimbangan persekitaran, sosial dan ekonomi diambil kira dalam merancang pembangunan dan penaiktarafan kualiti kehidupan. Jelas konsep asas pembangunan lestari adalah suatu pembangunan yang dijalankan bagi memenuhi keperluan pada masa kini tanpa mengorbankan keperluan pada masa akan datang (Mohd Azlan et al., 2012).

Pembangunan lestari juga menekankan isu kependudukan, makanan, keselamatan dan sumber tenaga. Malah Ahmad Shukri dan Rosman (2003) merumuskan bahawa isu kelestarian bandar biasanya berkait rapat dengan kajian sains sosial, kemanusiaan, kejuruteraan, seni bina, dan perancangan dan kajian mengenai ekosistem bandar. Dasar Alam Sekitar Negara (2002), menekankan empat komponen kelestarian iaitu ekonomi, sosial, persekitaran, dan budaya. Namun begitu, terdapat banyak isu kelestarian yang menjadi persoalan bandar. Hal ini termasuklah mendefinisikan kepadatan penduduk optimum, impak polisi makro ekonomi, kesampaian saksama kepada keperluan asas, masalah sosial, masalah persekitaran fizikal, bencana persekitaran, dan persekitaran sampah sarap (Abd. Samad et al., 2006).

Bandar kecil berperanan sebagai perantara antara kawasan luar bandar dengan bandar besar. Bandar kecil memasarkan barangan yang dihasilkan oleh kawasan luar bandar dan dalam masa yang sama bandar kecil turut memasarkan barangan yang datang dari kawasan bandar yang lebih besar. Dengan cara ini penduduk luar bandar tidak terasing dari pembangunan semasa melalui hubungan yang wujud ini. Selain itu, pertumbuhan sektor perniagaan dan perkhidmatan di bandar-bandar kecil ini mampu meluaskan pasaran dan dalam masa yang sama menawarkan lebih peluang pekerjaan kepada penduduk desa. Oleh itu, bandar kecil secara umumnya berperanan sebagai pusat pemasaran produk pertanian dan juga pusat bagi pengeluaran dan pengagihan barangan atau perkhidmatan bagi kawasan luar bandar. Bandar kecil berupaya menjadi tempat bagi penduduk mendapatkan barangan asas pertanian seperti jentera, baja dan alat-alatan pertanian (Yazid et al., 2012a). Menurut Fatimah et al. (2008), matlamat kelestarian bandar sering berubah-ubah mengikut keperluan semasa namun pada dasarnya terdapat tiga indikator utama iaitu ekonomi, sosial dan alam sekitar. Pembangunan lestari menyarankan satu pendekatan yang lebih kepada perkembangan fizikal untuk keperluan manusia dengan tanggungjawab mengekalkan kualiti kehidupan manusia. Kestarian dikaitkan dengan proses keseimbangan pembangunan yang mapan antara sosial, ekonomi dan alam sekitar seperti dalam Rajah 1.

Rajah 1 Indikator kelestarian bandar
Sumber: Fatimah et al. (2008)

METODOLOGI

Kajian ini merupakan kajian tinjauan dengan menggunakan instrumen soal selidik yang bermatlamat untuk menganalisis kelestarian di wilayah Lembah Bernam yang merangkumi lapan buah bandar kecil di dua buah negeri iaitu Perak dan Selangor. Soal selidik isi rumah melibatkan sejumlah 800 responden dipilih secara rawak berlapis. Indikator bandar kecil lestari dibentuk berdasarkan kepada sepuluh bidang utama Indeks Kualiti Hidup Malaysia 2011. Terdapat enam bahagian utama yang terkandung dalam soal selidik tersebut latar belakang, latar sosio ekonomi, aspek ekonomi, sosial, persekitaran dan kesejahteraan hidup.

Instrumentasi

Instrumen kajian berbentuk soal selidik dibahagikan kepada enam bahagian utama. Bahagian A bertujuan mendapatkan maklumat tentang latar belakang responden. Pada bahagian A maklumat responden iaitu umur, jantina etnik, tahap pendidikan dan bilangan ahli isi rumah Bahagian B berkenaan latar belakang sosioekonomi yang berkaitan dengan jenis pekerjaan dan pendapatan bulanan. Bahagian C melibatkan empat pemboleh ubah kajian iaitu kelestarian sosial dan indikator kelestarian sosial ini mengandungi tiga aspek yang dinilai iaitu i) hubungan kejiranan, ii) keadaan keselamatan, dan iii) kemudahan asas. Bagi aspek hubungan kejiranan tiga soalan yang dikemukakan, manakala lima soalan bagi aspek keadaan keselamatan dan tiga soalan yang dikemukakan bagi aspek kemudahan asas. Pemboleh ubah ke dua iaitu

kelestarian ekonomi terdiri daripada enam item yang merangkumi pendapat responden berhubung kelestarian ekonomi di kawasan bandar yang dikaji. Pemboleh ubah kelestarian persekitaran terdiri daripada lima item berhubung kelestarian persekitaran di kawasan bandar yang dikaji.

Akhir sekali pemboleh ubah kelestarian hidup yang terdiri daripada 11 item yang dikemukakan kepada responden untuk melihat pendapat mereka mengenai kesejahteraan hidup di bandar yang didiami. Kesemua item diukur dalam bentuk skala Likert 4 mata iaitu 1) sangat tidak setuju, 2) tidak setuju, 3) setuju, dan 4) sangat setuju. Hanya pemboleh ubah kelestarian hidup menggunakan skala Likert 5 mata iaitu 1) sangat tidak puas hati, 2) tidak puas hati, 3) memuaskan, dan 4) puas hati, dan 5) sangat puas hati. Dapatan kajian rintis dan kajian sebenar menunjukkan item-item mempunyai ketekalan dalaman atau kebolehpercayaan yang tinggi (Cronbach Alpha= 0.7 hingga 0.8) melebihi nilai 0.70 (Jadual 1) seperti yang dicadangkan oleh Gay dan Airasian (2013) dan Pallant (2010).

Jadual 1 Nilai kebolehpercayaan item soal selidik

Pemboleh ubah	Bil Item	Nilai Alpha Cronbach
Kelestarian sosial	11	0.728
Kelestarian ekonomi	6	0.887
Kelestarian persekitaran	5	0.733
Kesejahteraan penduduk	11	0.879

DAPATAN KAJIAN DAN PERBINCANGAN

Kajian ini melibatkan lapan kawasan yang berbeza. Dapatan latar belakang responden, bagi kelompok umur responden dalam wilayah Lembah Bernam ini, sebanyak 49 peratus daripada 800 orang responden iaitu 437 orang yang terdiri dalam lingkungan umur 21-40 tahun. Lingkungan umur tersebut merupakan bilangan responden yang paling ramai menjawab soal selidik yang diedarkan. Bagi latar belakang responden mengikut etnik pula, bilangan responden yang terdiri daripada etnik Melayu yang paling ramai iaitu sebanyak 72 peratus (578 orang) diikuti dengan responden yang terdiri daripada etnik Cina sebanyak 17 peratus (120 orang) seterusnya etnik India dan lain-lain etnik masing-masing adalah 11 peratus (190 orang) dan dua peratus (12 orang).

Jadual 2 Etnik responden mengikut kawasan bandar

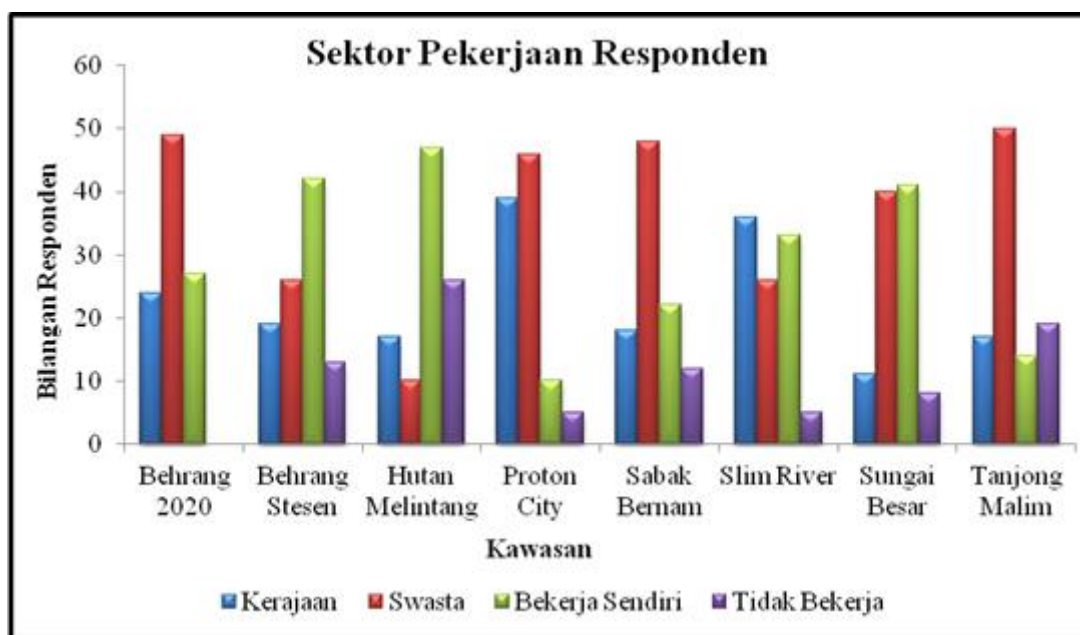
Kawasan	Jantina	Melayu	Cina	India	Lain-lain	Jumlah (orang)
	Kekerapan					
Behrang 2020		90	3	6	1	100
Behrang Stesen		53	29	15	3	100
Hutan Melintang		73	18	6	3	100
Proton City		87	5	6	2	100
Sabak Bernam		71	12	16	1	100
Slim River		60	22	17	1	100
Sungai Besar		75	16	8	1	100
Tanjong Malim		69	15	16	0	100
Jumlah (orang / %)		578 (72%)	120 (15%)	90 (11%)	12 (2%)	800

Seterusnya dapatan tahap pendidikan keseluruhan responden di kawasan kajian mempunyai tahap pendidikan yang berbeza (Jadual 3). Tahap pendidikan responden paling tinggi adalah di peringkat sekolah menengah iaitu seramai 490 peratus (391 orang). Manakala tahap pendidikan doktor falsafah dan lain-lain tahap pendidikan masing-masing adalah sebanyak 2 peratus (15 orang) dan 1 peratus (5 orang).

Jadual 3 Tahap pendidikan responden mengikut kawasan bandar

Kawasan	Sek. Rendah	Sek. Menengah	Dip.	Ijazah Sarjana Muda	Ijazah Sarjana	Doktor Falsafah	Jumlah (orang)
Behrang 2020	3	46	39	12	0	0	100
Behrang Stesen	27	40	22	11	0	0	100
Hutan Melintang	10	71	11	8	0	0	100
Proton City	2	22	27	38	7	4	100
Sabak Bernam	9	59	16	14	2	0	100
Slim River	9	44	21	23	3	0	100
Sungai Besar	11	61	20	8	0	0	100
Tanjong Malim	13	48	24	11	3	1	100
Jumlah (orang / %)	84 (11%)	391 (49%)	180 (23%)	125 (16%)	15 (2%)	5 (1%)	800 (100%)

Seterusnya, latar belakang sosioekonomi iaitu bagi kategori sektor pekerjaan (Rajah 5) responden pula, sebanyak 37 peratus (295 orang) bekerja dalam sektor swasta dan hanya sebanyak 12 peratus (88 orang) kelompok yang tidak bekerja. Selain itu, dapatan kajian juga menunjukkan, majoriti responden yang tinggal kawasan Proton City bekerja di sektor kerajaan manakala di kawasan Behrang 2020, sebahagian besar responden pula bekerja dalam sektor swasta.

Rajah 5 Sektor Pekerjaan Responden

Tahap Pemboleh Ubah Kelestarian Sosial, Kelestarian Ekonomi dan Kelestarian Persekitaran

Analisis dari segi tahap pemboleh ubah kelestarian sosial, kelestarian ekonomi dan persekitaran adalah berpandukan *cut off point* yang ditetapkan iaitu tahap rendah (skor 1.00 - 2.00), tahap sederhana (skor 2.01 - 3.00) dan tahap tinggi (skor 3.01 - 4.00). Manakala bagi kesejahteraan penduduk nilai *cut off point* yang ditetapkan iaitu tahap rendah (skor 1.00 - 2.33), tahap sederhana (skor 2.34 - 3.66) dan tahap tinggi (skor 3.67 - 5.00). Dapatan kajian (Jadual 5) bagi pemboleh ubah kelestarian sosial pada tahap sederhana seramai 547 orang (68.4%) dan pada tahap tinggi seramai 228 orang (28.5%) seterusnya pada tahap

rendah hanya 25 orang (3.1%). Bagi sub pemboleh ubah kelestarian sosial kesemua pemboleh ubah tersebut pada tahap sederhana. Seterusnya bagi pemboleh ubah kelestarian ekonomi pada tahap sederhana adalah paling tinggi iaitu seramai 570 orang (71.3%) berbanding pada tahap tinggi hanya 169 orang (21.1%). Bagi pemboleh ubah kelestarian persekitaran pada tahap paling ramai adalah pada tahap sederhana iaitu 423 orang (52.9%) dan paling kurang adalah tahap rendah iaitu seramai 61 orang (7.6%).

Akhir sekali bagi pemboleh ubah persekitaran seramai 511 orang responden (63.9%) beradapada tahap sederhana dan seramai 258 orang pada tahap tinggi (32.3%). Kesemua pemboleh ubah kajian iaitu pemboleh ubah kelestarian sosial, kelestarian ekonomi dan kelestarian persekitaran dan kesejahteraan hidup menunjukkan pada tahap sederhana. Dapat tahap pemboleh ubah kajian ini adalah seiring dengan pandangan Nurasyikin dan Haryati (2013) berlaku transformasi daripada sebuah pekan kecil-tradisi kepada sebuah bandar yang menumpukan kepada pelbagai aktiviti penduduk yang turut memberi kesan terhadap penduduk. Pengaruh manusia dalam proses pempandaran mempengaruhi kelestarian sesebuah kawasan bandar kecil ekor proses globalisasi yang kian mencabar (Abdul Samad et al., 2006).

Jadual 5 Analisis tahap pemboleh ubah dan sub pemboleh ubah kajian

Pemboleh ubah	Tahap Rendah		Tahap Sederhana		Tahap Tinggi		Min	SP	Tahap purata
	N	%	N	%	N	%			
Kelestarian sosial	25	3.1	547	68.4	228	28.5	2.84	0.38	Sederhana
Kejiranan	84	10.5	489	61.1	227	28.4	2.96	0.61	Sederhana
Keselamatan	43	5.4	596	74.5	161	20.1	2.72	0.44	Sederhana
Kemudahan asas	48	6.0	534	66.8	218	27.3	2.93	0.50	Sederhana
Kelestarian ekonomi	61	7.6	570	71.3	169	21.1	2.75	0.46	Sederhana
Kelestarian persekitaran	66	8.3	423	52.9	311	38.9	2.94	0.57	Sederhana
Kesejahteraan	31	3.9	511	63.9	258	32.3	3.40	0.61	Sederhana

Analisis Hubungan dan Pengaruh Pemboleh Ubah Kajian

Analisis statistik inferensi digunakan dalam kajian ini untuk meneliti hubungan bagi setiap pemboleh ubah kajian iaitu dengan menggunakan analisis pekali korelasi pearson. Beberapa andaian bagi menjalankan kajian ini telah dipatuhi iaitu data didapati bertaburan normal, hubungan antara pemboleh ubah X dan Y adalah linear dan skala pengukuran adalah berbentuk selang (interval). Pengelasan hubungan korelasi berdasarkan panduan Cohen (1988) di Jadual 6.

Jadual 6 Pengelasan Hubungan/Korelasi Cohen (1988)

Nilai r	Interpretasi hubungan
0.10 hingga 0.29	Lemah
0.30 hingga 0.49	Sederhana
0.50 hingga 1.0	Kuat

Bagi mengenalpasti hubungan kolerasi bagi kesemua pemboleh ubah kajian yang terdiri daripada kelestarian sosial, kelestarian ekonomi, kelestarian persekitaran dan kesejahteraan hidup maka berdasarkan dapatan (Jadual 7) kesemua pemboleh ubah menunjukkan hubungan yang signifikan namun kekuatan hubungan setiap pemboleh ubah adalah berbeza. Dapatan kajian menjelaskan terdapat hubungan positif yang sederhana dan signifikan antara pemboleh ubah kelestarian sosial dengan kelestarian ekonomi ($r=0.399$, $p<0.01$), pemboleh ubah kelestarian ekonomi dengan kelestarian persekitaran ($r=0.398$, $p<0.01$) dan kelestarian persekitaran dengan kelestarian hidup ($r=0.316$, $p<0.01$). Hubungan positif yang lemah adalah bagi pemboleh ubah kelestarian sosial dengan kelestarian persekitaran ($r=0.278$, $p<0.01$). Manakala terdapat hubungan yang positif dan kuat bagi pemboleh ubah kelestarian sosial dengan kelestarian hidup ($r=0.316$, $p<0.01$). Dapatan kajian ini adalah selari dengan pandangan Tacoli dan Satterthwaite (2003) dalam Yazid et al. (2012b) iaitu hubungan pemboleh ubah adalah kesan daripada strategi yang disediakan di peringkat nasional dan global peranan bandar kecil dalam pembangunan kawasan luar bandar dan kawasan-kawasan yang berhampiran.

Jadual 7 Korelasi pemboleh ubah kajian

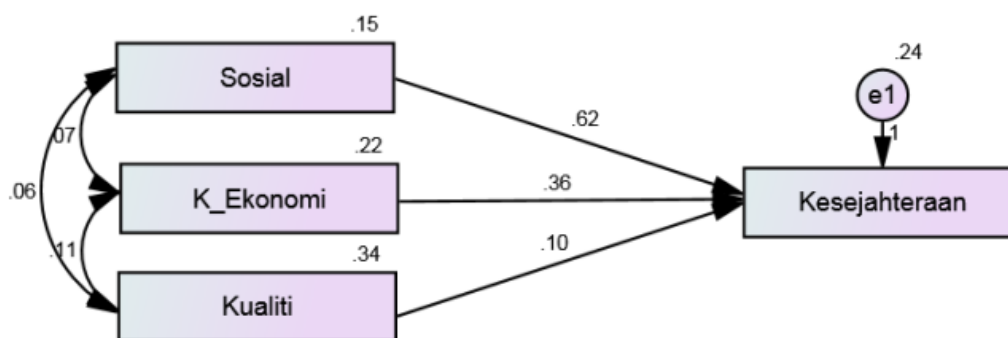
Pemboleh ubah	Kelestarian Ekonomi		Kelestarian persekitaran		Kesejahteraan Hidup	
	r	p	r	p	r	p
Kelestarian sosial	0.399**	0.000	0.278**	0.000	0.508**	0.000
Kelestarian ekonomi			0.398**	0.000	0.443**	0.000
Kelestarian persekitaran					0.316**	0.000

** . Korelasi adalah signifikan pada aras 0.01 (2-tailed).

Seterusnya dalam mengenalpasti pengaruh dan sumbangan pemboleh ubah kajian terhadap kesejahteraan hidup penduduk dalam lokaliti kawasan kajian, hasil *path analisis* (Rajah 6 dan Jadual 8) jelas menunjukkan bahawa secara signifikan ketiga-tiga variabel peramal, iaitu kelestarian sosial ($\beta = .049, p < .05$), kelestarian ekonomi ($\beta = .044, p < .05$) dan kelestarian persekitaran ($\beta = .034, p < .05$) merupakan faktor kepada kesejahteraan hidup. Hasil analisis menunjukkan bahawa secara signifikan, kelestarian sosial sendiri menyumbang sebanyak 27.6 peratus perubahan varians dalam kesejahteraan hidup. Kombinasi variabel peramal iaitu kelestarian sosial dan kelestarian ekonomi menyumbang sebanyak 7.8 peratus perubahan varians dalam kesejahteraan hidup. Kajian menunjukkan secara keseluruhan, kombinasi ketiga-tiga variabel peramal iaitu kelestarian sosial, kelestarian ekonomi dan kelestarian persekitaran menyumbang sebanyak 0.5 peratus perubahan varians dalam kesejahteraan hidup. Dapatan kajian ini seriring dengan pandangan Abdul Samad et al. (2006) iaitu terdapat pengaruh manusia dalam proses pambandan yang secara langsung mempengaruhi kelestarian sesebuah kawasan bandar kecil ekoran proses globalisasi yang kian mencabar. Malah Wan Rozali (2003), menjelaskan terdapat hubungan yang erat antara kualiti hidup dengan proses pambandan dalam menentukan tahap sosio-ekonomi penduduk setempat walaupun sukar untuk diselarikan. Jelas dapatan kajian ini aspek kelestarian sosial, kelestarian ekonomi dan kelestarian persekitaran mempengaruhi kesejahteraan hidup penduduk bandar-bandar kecil yang dipilih dalam kajian ini.

Jadual 8 Pengaruh pemboleh ubah bebas terhadap pemboleh ubah kesejahteraan hidup

Peramal	Kesejahteraan Hidup				Sumbangan (%)
	B	β	t	p	
Konstant	0.365				
Kelestarian sosial	0.645	0.049	12.634	0.000	27.6
Kelestarian Ekonomi	0.358	0.044	8.197	0.000	7.8
Kelestarian persekitaran	0.096	0.034	2.849	0.004	0.5
F=150.36	R=35.9				
Sig F= $p < 0.05$	R ² =0.359				

Rajah 6 Path Diagram keterhubungan pemboleh ubah kajian terhadap kesejahteraan hidup

KESIMPULAN

Berdasarkan penemuan dan perbincangan ini jelaslah bahawa dalam konteks Lembah Bernam dari perspektif kesejahteraan hidup penduduk dalam arus pembangunan bandar memberi kesan langsung kepada penduduk bandar-bandar kecil pinggir. Ruang mencapai kesejahteraan hidup komuniti bandar kecil jelas disumbangkan oleh faktor sosial yang melibatkan hubungan kejiwaan, keadaan keselamatan dan kemudahan asas. Selain itu faktor kelestarian ekonomi dan kelestarian persekitaran mempengaruhi kesejahteraan hidup penduduk. Ini bermakna proses pembangunan bandar dan hiliran kemajuan tersebut mempunyai hubungan dan saling keterhubungan itu membantu membentuk bandar-bandar kecil ini sebagai bandar kecil lestari yang membuka lebih banyak aktiviti ekonomi, peluang pekerjaan dan menghapuskan ruang kemiskinan. Penglibatan masyarakat awam, agensi kerajaan, institusi perniagaan, institusi pendidikan, media sosial membantu secara langsung membangunkan bandar kecil ini dalam konteks kelestarian. Dapat dirumuskan bahawa kesejahteraan hidup penduduk yang merangkumi ketiga-tiga komponen kelestarian sosial, aspek kelestarian ekonomi dan kelestarian persekitaran harus diberi perhatian. Malah manifestasi perkembangan fungsi bandar utama turut diterima oleh bandar-bandar kecil ini dalam konteks kelestarian demi kesejahteraan penduduk menjadi agenda utama negara.

RUJUKAN

- Abdul Samad Hadi, Abdul Hadi Harman Shah, Ahmad Fariz Mohamed, & Shaharudin Idrus (2006). *Mencari kelestarian bandar kecil*. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Abdul Hadi Harman Shah, Shaharudin Idrus, Abdul Samad Hadi, & Ahmad Fariz Mohamed (2010). *Non-linearity of urban expansion: Transition to sustainability*. Diperoleh pada April 24, 2014 daripada <http://www.the-sustainabilitysociety.org.nz/conference/2010/papers/Idrus-Hadi-Harman-Shah-Mohamed.pdf>.
- Abdul Samad Hadi (2010). Urbanisasi di Malaysia: Mengaitkan kepelbagaian proses ke bentuk, pempandaran. *Malaysian Journal of Environmental Management* 11 (2): 21-31
- Ahmad Shukri Mohd. Nain & Rosman Md. Yusoff (2003). *Konsep, teori, dimensi & isu pembangunan*. Skudai: Penerbit Universiti Teknologi Malaysia.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Dasar Perubahan Iklim Negara (2009). Kementerian Sumber Asli dan Alam Sekitar. Putrajaya, Malaysia.
- Fatimah Yusof, Katiman Rostan, & Zikri Muhammad (2008). Bandar berdaya saing via-a-via pembangunan bandar Lestari: Satu wacana tentang pembangunan bandar di Malaysia. *Jurnal Masyarakat dan Ruangan di Malaysia* 4 (3): 85-98.
- Gay, L.R. & Airasian, P. (2003). *Education research: competencies for analysis* (7th. ed.). London: Merrill Publishing.
- Kementerian Sains, Teknologi & Alam Sekitar (2007). *Dasar alam sekitar negara 2002*. Diperoleh pada Mac 13, 2015 daripada <http://www.doe.gov.my/en/content/buku-dasar-alamsekitar-negara>.
- Knox, P.L., & Mayer, H. (2009). *Small town sustainability: Economic, social and environment innovation*. Berlin: Birkhauser Verlag AG.
- Mohd Azlan Abdullah, Norazia Ali, & Junaidi Awang Besar (2012). Pengetahuan dan amalan kelestarian alam sekitar di kawasan Majlis Pempandaran Sepang, Selangor. *Akademika* 82 (3): 41-48.

- Nurasyikin Miskam, & Haryati Shafii (2013). *Transformasi pembangunan luar bandar: Kesan ke atas kesejahteraan hidup masyarakat*. Johor Bahru: UTHM.
- Pallant, J. (2010). *A step by step guide to data analysis using the SPSS Program* (4th. ed.). Australia: Mc Graw-Hill.
- Tacoli, Cecilia and Richard Mabala (2010). *Exploring mobility and migration in the context*.
- Wan Rozali Wan Hussin (2003). *Kualiti hidup sosial dan proses pembangunan di Malaysia*. Pulau Pinang: Universiti Sains Malaysia.
- Yazid Saleh, Katiman Rostam, & Mohd Yusof Hussain (2012a). Cabaran perubahan fungsi bandar kecil dalam era globalisasi: Petunjuk positif dari Tanjong Malim, Malaysia. *Malaysia Journal of Society and Space* 8 (2): 98-111.
- Yazid Saleh, Katiman Rostam, & Mohd Yusof Hussain (2012b). Perubahan fungsi bandar kecil: Pengalaman Tanjong Malim, Perak. *Akademika* 83 (3): 11-22.
- Yusof, F., Rostam, K., & Muhammad, Z. (2008). Bandar Berdaya Saing Pembangunan Lestari: Suatu Wacana Tentang Pembangunan Bandar di Malaysia. *Malaysian Journal of Society and Space* 4 (2008): 85-98.